

بررسی کاربرد رساله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی

دکتر فاطمه اسدی کرگانی

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

چکیده

در این پژوهش نظرات مسئولان کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی و استادان راهنما در مورد نحوه و میزان استفاده از ۲۲ عنوان پایان‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی ارائه شده در سالهای ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ مورد بررسی قرار گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات دو پرسشنامه بود که برای مسئولان کتابخانه‌های پزشکی و استادان راهنمای پایان‌نامه‌های مورد بررسی ارسال گردید. صد درصد پرسشنامه‌ها تکمیل و عودت داده شد. نتایج حاصل از بررسی نشان داد که ۵۸ درصد از مسئولان کتابخانه‌ها از وجود پایان‌نامه‌هایی که کتابخانه‌های آنان جامعه مورد بررسی آنها بودند اطلاعی ندارند و از بین کسانی که اطلاع داشتند ۵۸/۶ درصد پایان‌نامه‌ها را به دلیل عدم دسترسی در درجه اول و سپس عدم نیاز مطالعه نکرده بودند.

کسانی که پایان‌نامه‌ها را مطالعه کرده بودند تنها ۲/۱ درصد پس از مطالعه در جهت یافته‌های تحقیق تغییراتی در کتابخانه خود ایجاد کرده بودند. ۷۷/۲۸ درصد از استادان راهنما به پایان‌نامه‌های راهنمایی شده خود اشاره یا استناد کرده بودند. ۴۵/۵ درصد از پایان‌نامه‌ها به صورت مقاله منتشر شد و یا در

سمینارهای کتابداری ارائه گردید و دقیقاً از نیمی از پایان‌نامه‌ها جهت انتخاب عنوان پایان‌نامه‌های دیگر ایده گرفته شده بود.

با توجه به یافته‌های این بررسی و مقایسه آن با یافته‌های پژوهشی که در دانشگاه شفیلد در همین زمینه بر روی پایان‌نامه‌ها انجام شده بود پیشنهادها و راه‌حلهایی در جهت فراهم آوردن امکانات بیشتر به منظور استفاده بهینه از یافته‌های پایان‌نامه ارائه شد.

روزی از دوست کتابداری یادداشتی دریافت کردم. مطالعه یادداشت اندیشه‌ای را که در ذهنم به دست فراموشی سپرده می‌شد دوباره زنده کرد. قسمتی از مفاد یادداشت چنین بود:

برحسب تصادف گزارشی از وضعیت کتابخانه‌های یکی از معتبرترین دانشگاههای کشور به دستم رسید. گزارش جالبی بود و کتابخانه‌ها را از جهات مختلف از جمله نیروی انسانی، فضا، تجهیزات، منابع موجود و سازماندهی آنها و خدمات، مورد ارزیابی قرار داده و در انتها پیشنهادهایی جهت رفع مشکلات ارائه کرده بود. وضعیت موجود و مشکلات و پیشنهادها، کم و بیش شبیه همانهایی بود که در پایان‌نامه‌های رشته کتابداری، پس از بررسی اکثریت قریب به اتفاق کتابخانه‌ها به دفعات اعلام شده بود. سوالی در ذهنم شکل می‌گیرد. پس فلسفه تحقیق و پژوهش چیست؟ آیا غیر از شناخت مشکل، بیان آن و ارائه طریق در جهت حل آن است. اگر نه این است، پس گزارش‌هایی که در فاصله‌های زمانی مختلف تهیه می‌شود چه فایده‌ای دارند؟ آیا نباید در پی راه‌حل دیگری باشیم؟ حداقل در حل برخی مشکلات...

بی‌تردید این تنها دلیل تهیه مطلب حاضر نبود. انگیزه‌های دیگری هم وجود داشت که در چهار قسمت به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف - حاصل گفتگو با کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی پیرامون ارزش تهیه و تدوین پایان‌نامه، در صددرصد موارد، چنین شد که تهیه پایان‌نامه به شکل کنونی منطقی و مفید به نظر نمی‌رسد.

ب - یافته‌های پایان‌نامه‌های جاهد(۱)، افشار(۲)، ریاحی‌نیا(۳)،

سبکتکین (۴) و حتی بررسی‌های انجام شده مشابه در خارج از کشور هم مویید این نظر است که کمترین میزان استناد (حتی در تهیه پایان‌نامه در همان رشته) استناد به پایان‌نامه‌ها است.

ج - نتایج حاصل از تحقیقات به عمل آمده در پایان‌نامه‌های فوق نشان می‌دهد که عدم اطلاع از وجود پایان‌نامه‌ها و عدم دسترسی به آنها از مسائل اساسی در بهره‌برداری ناچیز از پایان‌نامه‌ها است.

د - در نشست‌های رسمی، غالباً درخواست می‌شود که تمهیداتی فراهم آید تا یافته‌های پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی* به سمع و نظر جامعه پژوهش پایان‌نامه‌ها و مسئولان امر به منظور تصمیم‌گیری‌های احتمالی در جهت یافته‌ها و یا با استفاده از آنها برسد.

با عنایت به مسائل فوق نگارنده برآن شد تا به بررسی وضعیت فعلی رساله‌های مذکور و میزان کاربرد آنها در جامعه پژوهش پردازد، با توجه به این که چنین پژوهشی تاکنون انجام نشده است.

پایان‌نامه اثری است پژوهشی که به عنوان آخرین بخش از شرایط دریافت مدرک تحصیلی در مقطعی خاص توسط دانشجو تهیه و دفاع و به صورت مکتوب به دانشکده ارائه می‌شود. تدوین پایان‌نامه و دفاع از آن هرچند به عهده مستقیم دانشجو است اما در دانشکده مدیریت (همانند بسیاری از دانشگاهها) این کار توسط گروهی متشکل از دانشجو، استاد راهنما و استادان مشاور صورت می‌پذیرد که حداقل به مدت ۶ ماه روی موضوعی که طرح پیشنهادی آن به تأیید و تصویب گروه کتابداری و شورای آموزشی دانشکده رسیده باشد به تحقیق می‌پردازند. این کار پس از انجام توسط استاد داور ارزیابی می‌شود.

هدف از انجام این پژوهش تعیین میزان استفاده از یافته‌های پایان‌نامه‌ها و پیشنهادهای مندرج در آن در امر آموزش و پژوهش و در جهت تغییر در روند کار کتابخانه‌های پزشکی است.

* از این پس پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی تحت عنوان پایان‌نامه‌های کتابداری و دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی تحت عنوان دانشکده مدیریت آورده می‌شود.

غرض از استفاده در این پژوهش، سودجستن از یافته‌ها و پیشنهادهای پایان‌نامه در جهت نیل به هدف است و تغییر که اصولاً به معنی دگرگون ساختن است در اینجا به عنوان اتخاذ هرگونه تصمیم دگرگون‌کننده براساس مطالعه تمام یا بخشی از پایان‌نامه در جهت حل مسائل مربوط به کتابخانه مدنظر است.

روش تحقیق توصیفی است و نمونه مورد بررسی که به طور تصادفی انتخاب شده است شامل آن تعداد از پایان‌نامه‌های کتابداری است که در سالهای ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ به گروه کتابداری دانشکده مدیریت ارائه شد و جامعه مورد بررسی آنها کتابخانه‌های مرکزی و دانشکده‌ای دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تهران و شهید بهشتی می‌باشد.

گردآوری اطلاعات از طریق دو پرسشنامه صورت گرفت: پرسشنامه ویژه مسئولان کتابخانه‌های بررسی شده در پایان‌نامه‌ها و پرسشنامه مخصوص استادان راهنمای پایان‌نامه‌های مورد بررسی. تعداد کل پرسشنامه‌های ارسالی برای مسئولان کتابخانه‌ها ۱۲۸ و برای استادان راهنما ۲۲ پرسشنامه (به ازای هر پایان‌نامه یک پرسشنامه) بوده است. کلیه پرسشنامه‌ها تکمیل و عودت داده شدند.

سوالات مطرح شده برای مسئولان کتابخانه و استادان راهنما به شرح زیر بوده است.

الف - سوالات مطرح شده برای مسئولان کتابخانه‌ها:

- ۱- آیا از وجود پایان‌نامه‌ای که کتابخانه شما جامعه مورد بررسی آن بوده است اطلاع دارید یا خیر؟
- ۲- اگر پاسخ مثبت است آیا آن را مطالعه کرده‌اید؟
- ۳- اگر مطالعه نکرده‌اید چرا؟
- ۴- آیا مطالعه پایان‌نامه باعث ایجاد تغییر در روند کار کتابخانه شما شده است؟
- ۵- اگر نه به چه دلیل؟

ب - پرسش‌های مطرح شده برای استادان راهنما:

- ۱- آیا به نحوی به نتایج و یا پیشنهادهای مندرج در پایان‌نامه‌های تحت راهنمایی خود در امور آموزش و پژوهش اشاره یا استناد کرده‌اید؟

- ۲- اگر پاسخ منفی است چرا؟
- ۳- آیا اطلاع دارید که پایان نامه هدایت شده توسط شما به نحوی به صورت مقاله انتشار یافته و یا در سمینارها ارائه شده باشد؟
- ۴- آیا مطلعید که دانشجویی با الهام و ایده گرفتن از این پایان نامه مورد بررسی عنوان پایان نامه خود را انتخاب کرده باشد؟*

یافته‌های پژوهش:

یافته‌های حاصل از استخراج پرسشنامه‌های مسئولان کتابخانه‌ها نشان داد: ۵۸ درصد از مسئولان کتابخانه‌ها از وجود پایان‌نامه‌هایی که کتابخانه‌های آنها جامعه پژوهش آن بودند اطلاعی نداشتند و از بین افرادی که مطلع بودند ۵۸/۶ درصد به دو دلیل عمده عدم دسترسی در درجه اول و سپس عدم نیاز پایان‌نامه را مطالعه نکرده بودند. از بین کسانی که تمام یا بخش (هایی) از پایان‌نامه را مطالعه کرده بودند تنها ۲/۱ درصد پس از مطالعه، تغییراتی در جهت یافته‌ها در کتابخانه خود ایجاد کرده بودند.

در اینجا شایان ذکر است که مسئول کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران تنها موردی بود که از وجود صددرصد پایان‌نامه‌ها (که جامعه مورد پژوهش آن کتابخانه مرکزی بود) اطلاع داشتند و بخش یا بخش‌هایی از آنها را نیز مطالعه کرده بودند. مقدار پایان‌نامه‌های مربوط به این کتابخانه ۱۶ عنوان پایان‌نامه بوده است.

اهم دلایل عدم تغییر در روند کار کتابخانه پس از مطالعه پایان‌نامه‌ها را می‌توان در سه مقوله زیر خلاصه نمود:

- الف - قبلاً انجام شده یا مورد آزمایش قرار گرفته بود.
- ب - وضعیت کتابخانه در این خصوص مطلوب است.

* بی‌تردید برخی از سئوالات فوق می‌بایست از فارغ‌التحصیلانی که پایان‌نامه‌های مورد بررسی را تدوین نموده بودند پرسیده می‌شد. اما به دلیل فسوق وقت و پراکندگی جغرافیایی فارغ‌التحصیلان این امر میسر نیفتاد.

ج - امکان اجرا وجود ندارد.

اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌های استادان راهنما وضعیت دلگرم‌کننده‌تری را نشان داد. در واقع ۹۳/۷۵ درصد از استادان دارای تحصیلات کتابداری و ۳۳/۳۳ درصد از استادان دارای تحصیلات غیرکتابداری (در کل ۷۷/۳ درصد از استادان راهنما) به نحوی به مفاد پایان‌نامه‌ها اشاره و یا به آنها استناد کرده بودند. دلیل استفاده کمتر استادان غیرکتابدار، عدم هم‌سویی موضوع پایان‌نامه با زمینه فعالیت و تحقیقات آنان بوده است. از نیمی از پایان‌نامه‌ها (طبق اظهار استادان راهنما) جهت انتخاب عناوین پایان‌نامه‌های دیگر ایده گرفته شده و حدود نیمی از پایان‌نامه‌ها (۴۵/۵ درصد) به شکل مقاله در سمینارها ارائه شده و یا در نشریات ادواری به چاپ رسیده بودند.

مروری بر مطالعات گذشته:

Wood و Sayers (۱۹۹۱) در تحقیقی، ارزش و میزان استفاده از پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد اطلاع‌رسانی دانشگاه شفیلد (Sheffield) را مورد بررسی قرار دادند. (۵)

جامعه مورد بررسی این پژوهش ۱۵۸ پایان‌نامه اطلاع‌رسانی ارائه شده به این دانشگاه در فاصله سالهای تحصیلی ۷۹ - ۱۹۷۸ الی ۸۹ - ۱۹۸۸ (یک دوره ده ساله) و ابزار گردآوری اطلاعات عبارت از ۳ پرسشنامه بود که برای فارغ‌التحصیلان، استادان راهنما و موسسات خارجی درگیر در کار پایان‌نامه‌های مورد بررسی ارسال شد. در واقع این موسسات خارجی یا عناوین پایان‌نامه‌ها را پیشنهاد کرده بودند و یا عناوین براساس پروژه‌های آنان انتخاب شده بود. به علاوه در این تحقیق با جستجو در ^{*}SCI و ^{**}SSCI نیز سعی شد تا تعداد استناد به پایان‌نامه‌های منتشر شده مورد بررسی را مشخص کنند.

نتایج بررسی نشان داد که ۹۹ درصد از فارغ‌التحصیلان تهیه پایان‌نامه را سودمند و یا از جهاتی مفید اعلام نمودند. ۵۲ درصد از فارغ‌التحصیلان به طور

* Science Citation Inde

** Social Science Citation Inde

مستقیم (در ارتباط با مشاغلشان) و غیر مستقیم (با بهره‌گیری از دانشی که ضمن تهیه پایان‌نامه کسب کرده بودند) از پایان‌نامه‌های خود، پس از دفاع استفاده نموده‌اند. ۸۰ درصد از پایان‌نامه‌ها مورد استفاده استادان راهنما در تدریس و تحقیق و ۳۸ درصد آنها به دلایل مختلف مورد استفاده سایر اعضای دانشکده نیز قرار گرفته بود. کارکنان موسسات خارجی به طرق مختلف از ۷۲ درصد از پایان‌نامه‌ها استفاده نمودند. ۳۷ درصد از پایان‌نامه‌ها در نشریات مختلف نیز منتشر شده بود.

جستجوی SCI و SSCI نشان داد که به ۳۰ عنوان پایان‌نامه منتشر شده به صورت مقاله در ۱۱ مجله جمعاً ۱۴۳ بار استناد شده است.

ضمناً علاوه بر موسسات درگیر با پایان‌نامه‌های مزبور، سازمانهای دیگری نیز در سطح بین‌المللی به مقالات تهیه شده براساس پایان‌نامه‌ها استناد کرده بودند. به اعتقاد دانشجویان و استادان راهنما، پایان‌نامه‌هایی هم ارائه شدند که مفاد آنها می‌توانستند اساس مقالاتی در مقیاس جهانی قرار گیرند اما به دلیل عدم تمایل فارغ‌التحصیلان مربوطه و کمبود وقت استادان راهنما این امر انجام نپذیرفت.

مقایسه نتایج بررسی‌های انجام شده در دانشکده مدیریت و دانشگاه شفیلد

مقایسه نتایج بررسی‌های انجام شده روی پایان‌نامه‌های کتابداری دانشکده مدیریت و پایان‌نامه‌های اطلاع‌رسانی دانشگاه شفیلد (جدول شماره ۱) حاکی از این است که: در کل ۷۷/۳ درصد از استادان راهنمای دانشکده مدیریت و ۸۰ درصد در دانشگاه شفیلد به پایان‌نامه‌های دفاع شده در امر تدریس و یا تحقیق اشاره داشتند و به آنها استناد کرده‌اند. ۲۷ درصد از پایان‌نامه‌های هر دو دانشکده مدیریت و دانشگاه شفیلد در سمینارها ارائه شده‌اند. انتشار پایان‌نامه به صورت مقاله در دانشکده مدیریت ۱۸/۸ درصد و در دانشگاه شفیلد ۳۷ درصد (تقریباً دو برابر) بوده است.

جدول شماره ۱ - مقایسه نتایج بدست آمده از ۲ بررسی انجام شده در دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی و دانشگاه شفیلد

دانشگاه شفیلد	دانشکده مدیریت	پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شده به موارد عنوان شده
۸۰٪	استادان راهنمای کتابدار ۹۴٪ استادان راهنمای غیرکتابدار ۳۳٪	۷۷٪/۳ اشاره و استناد اساتید در تدریس و تحقیق
۳۷٪	۱۸٪/۱۸	انتشار به صورت مقاله
۲۷٪	۲۷٪/۲۷	ارائه در سمینارها
۷۲٪	۲٪/۱	استفاده توسط جامعه موردبررسی در پایان‌نامه‌ها
۱٪ مخالف	۱۰۰٪ مخالف	* نظر فارغ‌التحصیلان نسبت به منطقی و مفید بودن تهیه پایان‌نامه‌ها

هر چند تحقیقات نشان می‌دهد که مقدار کمی از پایان‌نامه‌ها به انتشار می‌انجامد (۶) ولی بالا بودن میزان انتشار پایان‌نامه‌ها در دانشگاه شفیلد (به اعتقاد پژوهشگران تحقیق) به دلیل ارتباط موضوع آنها با پروژه‌های تحقیقاتی دانشگاه و سازمانها بود که به هر ترتیب منتشر می‌گردید. میزان استفاده از یافته‌های پایان‌نامه‌ها توسط جامعه مورد بررسی پایان‌نامه‌ها در دانشکده مدیریت ۲/۱ درصد و در دانشگاه شفیلد ۷۲ درصد بوده است و این بالا بودن میزان استفاده به این سبب است که بسیاری از پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد

* در این مورد در دانشکده مدیریت از دانشجویانی که در حال تهیه پایان‌نامه بودند از طریق مصاحبه نظرخواهی شد. در حالیکه در دانشگاه شفیلد از طریق ارسال پرسشنامه به فارغ‌التحصیلان نمونه‌های مورد بررسی نظرخواهی به عمل آمد.

اطلاع‌رسانی این دانشگاه براساس نیاز و برای حل مسائل و مشکلات جاری موسسات خارجی تهیه و تدوین شده است. افزون براین، نظر دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشکده مدیریت نسبت به مفید بودن تهیه پایان‌نامه‌ها صددرصد منفی ولی نظر فارغ‌التحصیلان دانشگاه شفیلد یک درصد منفی بوده است. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که در سه مورد مشروحه زیر:

- میزان استفاده از پایان‌نامه‌ها توسط جامعه مورد بررسی آنها

- میزان انتشار پایان‌نامه به صورت مقاله

- نظر دانشجویان نسبت به مفید بودن تهیه پایان‌نامه اختلاف درصد قابل

توجهی وجود دارد و در بقیه موارد وضعیت تقریباً مشابه است.

پیشنهادها

از یافته‌های پژوهش حاضر و جمع‌بندی اطلاعات این نتیجه حاصل می‌شود که پایان‌نامه‌های کتابداری دانشکده مدیریت به هر حال مورد استفاده و استناد واقع می‌شوند و انتشار می‌یابند اما درخصوص کاربرد پایان‌نامه‌ها مشکلات عمده‌ای به شرح زیر وجود دارد که در جهت حل این مشکلات، پیشنهادها ارائه می‌شوند:

- عدم نیاز مسئولان کتابخانه‌ها به مطالعه پایان‌نامه‌ها

- عدم دسترسی مسئولان کتابخانه‌ها به پایان‌نامه‌ها

- ارائه طریق پایان‌نامه‌ها به ندرت به حل مشکل می‌انجامد

در مورد عدم نیاز باید گفت که معمولاً عناوین پایان‌نامه‌ها زاییده فکر و اندیشه دانشجویان و یا افراد دیگری بویژه استادان در این انتخاب دانشجویان را یاری می‌دهند.

پس قبل از انتخاب عنوان پایان‌نامه باید نیازها، مشکلات، امکانات و انتظارات کتابخانه‌ها، کتابداران و اصولاً جامعه کتابداری مورد بررسی قرار گیرد.

- فهرستی مداوم و معقول از زمینه‌هایی که می‌شود به صورت کاربردی بر روی

آنها پژوهش انجام داد تهیه نمود.

- اولویت تحقیق را برای پایان‌نامه براساس این فهرست و شناخت نیازها و امکانات و انتظارات مشخص کرد و لازمه این کار ایجاد و تقویت کمیته‌ای است متشکل از افراد علاقه‌مند و درگیر از گروه‌های مختلف تحت عنوان کمیته پژوهش در دانشکده.

امروزه در برخی از کشورها تحقیقات پایان‌نامه‌ای نیز همانند سایر پروژه‌های تحقیقاتی با توجه به نیازهای تعیین شده سازمانها و براساس مسائل و مشکلات موجود شکل می‌گیرد. در حال حاضر در ایران نیز نهادهای دولتی وجود دارند که مایلند دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری در زمینه مسائل و مشکلات مطروحه در سازمانهای آنها به تحقیق پایان‌نامه‌ای بپردازند. شاید این اظهار تمایل سببی باشد برای کمیته تحقیق که نیازها را بسنجد و بررسی کند و اولویت‌ها را تعیین و اعلام نماید. با عنایت به این نکته که دانشگاه‌هایی هم وجود دارند که در حال حاضر این روش را به کار می‌برند.

در مورد رفع مشکل عدم دسترسی مسئولان کتابخانه‌ها به پایان‌نامه‌ها، اقداماتی به شرح زیر به عمل آمده که لازم است، ولی کافی نیست.

- مرکز اطلاعات و مدارک علمی پایگاهی از اطلاعات کتابشناختی و چکیده پایان‌نامه‌های دریافتی تهیه و منتشر می‌کند که پایان‌نامه‌های دانشکده مدیریت را نیز شامل می‌شود.

۴۵/۵ درصد (طبق یافته‌های پژوهش حاضر) از پایان‌نامه‌های دانشکده مدیریت به صورت مقاله منتشر یا در سمینارها ارائه می‌شوند.

- در دانشکده مدیریت مدتی است دانشجویان قبل از دفاع از پایان‌نامه به کمک استاد راهنما اقدام به تهیه مقاله‌ای از پایان‌نامه خود می‌کنند. این اقدام را باید مثبت ارزیابی نمود. اقدام بسیار ضروری بعدی باید انتشار و توزیع سریع و منظم این مقالات باشد.

- پیشنهاد می‌شود، پایگاهی از اطلاعات پایان‌نامه‌های کتابداری با همت و همیاری گروه‌های مختلف ذی‌ربط تهیه گردد تا اطلاعات کتابشناختی و چکیده پایان‌نامه‌ها در اختیار دانشجویان و افراد علاقه‌مند دیگر قرار گیرد.

و اما چرا ارائه طریق به ندرت به حل مشکل می‌انجامد، یک بار دیگر

یادداشت دوست کتابدارم را به یاد می آورم. «پس فلسفه تحقیق در چیست؟ آیا جز شناخت مشکل، بیان آن و ارائه طریق در جهت حل آن است؟»
عدم حل مشکل را شاید بتوان در واقع به مسائلی نظیر عدم تمایل مسئولان کتابخانه‌ها و یا عدم همکاری مسئولان اجرایی با مسئولان کتابخانه‌ها نسبت داد. اما آیا شناخت نیازها و مشکلات، تعیین اولویت‌های تحقیق و اعلام نیازها و مشکلات و اولویت‌ها و جلب همکاری مسئولان اجرایی پیش از انجام تحقیقات پایان‌نامه‌ای نمی‌تواند راهگشا باشد. «بادا که چنین باد.»

فهرست منابع

- ۱- جاهد، حسن. تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دوره دکتری عمومی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی در سالهای ۷۲ - ۱۳۶۸. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۳.
- ۲- افشار، مینا. بررسی و مقایسه استنادهای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد پرستاری سه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، شیراز و اصفهان در طی سالهای ۷۳ - ۱۳۷۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۵.
- ۳- ریاحی‌نیا، نصرت. بررسی میزان کاربرد نشریات لاتین در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۲.
- ۴- سبکتکین، نادر. تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های دانشکده دامپزشکی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۲.

5- Sayers, M.K. & F.E. Wood. The use and value of MSc Information studies dissertation. *Journal of Information Science: Principles & Practice*. 17 (5) 1991: 307 - 314.

6- Moors, J.L. Bibliographic control of American doctoral dissertations. *Special Libraries*. 63(5-6) 1972: 297 - 230.